

Ольховська І.І.
студентка V курсу, напрям підготовки «Психологія»,
Мукачівський державний університет
Варга В.С.,
доцент, кандидат психологічних наук,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглянуто психологічні особливості самоствердження та його роль в особистісному розвитку дітей підліткового віку. Створення спеціальних умов позитивного самоствердження для дітей є одним із актуальних завдань сучасної психології.

Ключові слова: самоствердження, підлітковий вік, особистість, деприваційна ситуація.

Досить повно і глибоко потреба людини в особистісному самоствердженні висвітлена у працях Ю. Гана, І. Беха, М. Цибри. Вони у своїх дослідженнях вказують на те, що людина, перебуваючи в обставинах, які динамічно змінюються, побоюється втратити свій статус у суспільстві, загубити досягнутий рівень поваги й самоповаги, що постійно стимулює її самостверджуватися, відстоювати своє «Я» в соціумі. Варто відзначити, що зокрема М. Цибра розглядає самоствердження як «персоніфіковану» потребу, яка забезпечує активність особистості в системі соціальних зв'язків. З погляду Ю. Гана, самоствердження являє собою потребу людини ствердити себе у світі, прагнення до життєвого успіху, до утвердження гідності в самоцінності своєї особистості. Бех І. під самоствердженням розуміє престижно-статусну потребу, яка виражається в реалізації первісних потенцій конкретної особистості, утвердження свого «Я» завдяки досягненню певного статусу в соціальній сфері. Подібне трактування висуває Н. Іщенко, вказуючи, що самоствердження - це потреба людини постійно турбуватися про зміцнення свого соціального статусу. Зокрема, А. Суценко метою самоствердження вважає свідому об'єктивацію сутнісних сил особистості, спрямовану на отримання високої оцінки від себе та від інших людей [2ст.146].

У підлітковому віці починає формуватись доросла особистість. В розвитку особистості в підлітковому віці значну роль грають судження інших людей, і насамперед оцінка батьками, педагогами, однолітками, на основі якої

починається формування самосвідомості. Як вказує А. Фурман, особливо важливими на початкових стадіях формування самосвідомості є контакт із значущими людьми (мати, батько, дідусь, бабуся, брат, сестра), які первинно визначають уявлення дитини про саму себе. Важливою стороною самосвідомості підлітка виступає потреба у самоствердженні. Генезис даного феномену отримав обґрунтування у роботах Л. Божович, яка розглядала самоствердження як одну з важливих мотиваційних ліній цього віку [3]. Це вік чутливий для остаточного визначення - яким шляхом піде подальший розвиток особистості. Особливо важливу роль в особистісному розвитку дітей-сиріт підліткового віку відіграє самоствердження.

Через задоволення потреби в діяльності, спілкуванні, пізнанні й самопізнанні особистість прагне задовольнити головну потребу - природну потребу в самоствердженні як атрибутивну, статусну потребу, яка полягає в прагненні людини завоювати суспільне визнання, зайняти відповідне положення в найближчому соціальному оточенні, а також набуття почуття особистісної значущості, високої самооцінки, що в кінцевому результаті буде сприяти формуванню й розвитку почуття впевненості у власних силах, а значить, зміцнювати її соціальну безпеку.

Саме в результаті позитивного самоствердження відбувається адекватна реалізація життєвих планів підлітка, його майбутнього, а це передбачає позитивне спрямування її «Я» в соціальному просторі. Протилежною до зазначеного може стати ситуація, коли підростаюча особистість у минулому зазнала невдач, неуспіху в певній сфері діяльності, то їй у майбутньому буде значно важче самовизначатися, самостверджуватися та самореалізовуватися в особистісному чи професійному житті. Негативний досвід, як правило, викликає в підлітків розшаровування, руйнує їх почуття, думки, плани, що призводять до відчаю, роздратувань та домінування пригніченого настрою, котрі визначають негативне спрямування в утвердженні «Я» особистості цього віку.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтування ролі самоствердження в особистісному розвитку дітей підліткового віку.

Такі поняття, як суспільне визнання, соціальний статус, успіх, упевненість у собі, прагнення до особистісної значущості, престиж, імідж, потреба в досягненнях і домінуванні цілком можна вважати такими, що визначають той чи інший бік поняття «самоствердження» [4].

Науковий аналіз досліджень дає підстави визначити поняття «самоствердження» як процес свідомого, активного практичного перетворення ситуацій, які складають змістову основу різних сфер життєдіяльності особистості в результаті чого вона досягає успіху, підтримує відповідний

статус в колективі, відстоює свою значущість перед іншими, реалізує свій індивідуальний життєвий шлях.

Важливим моментом у розвитку особистості підлітків є невпевненість у собі, не усвідомлення цінності своєї особистості, відсутність життєвої перспективи, які в свою чергу тісно пов'язані із самоствердженням. Здебільшого у таких дітей формується комплекс безнадійності, особистісної безпорадності, і їм досить важко визначити сенс та мету свого існування, відчутти себе комусь потрібним. В такому випадку дитина вибирає негативну (домінуючу або пригнічуючу) стратегію самоствердження, що в результаті не сприяє позитивному розвитку особистості дитини-сироти [5].

Депривація повноцінних батьківсько-дитячих взаємин негативно позначається на самоствердженні і самосвідомості, стає причиною розладів і дисгармоній у процесі соціальної адаптації підлітків, шкодить психічному становленню особистості.

Дефіцит спілкування між батьками та дітьми як причина виникнення сімейної депривації призводить до появи страхів, тривоги, відчуття покинутості й особистісної неповноцінності, психічних відхилень у розвитку дитини, що породжує невідворотні конфлікти, які негативно впливають на особистість і підвищують вірогідність її патологічного розвитку. Діти, які не відчують батьківської опіки, переважно ростуть жорстокими, агресивними, позбавленими любові до інших .

У процесі самоствердження особистість прагне позбавитися від цієї тривоги, досягнути відчуття безпеки, використовуючи різні стратегії оптимізації міжособистісних стосунків: 1) орієнтації на людей (конструктивна стратегія самоствердження); 2) орієнтації від людей (стратегія пригнічення); 3) орієнтації проти людей (домінантна стратегія самоствердження).

Важливою умовою позитивного самоствердження для підлітків є праця. Роль трудової діяльності для особистісного розвитку підлітка є досить значимою. Систематична участь підлітка в трудовій діяльності дає йому досвід налагодження взаємодій в колективі, формуються навички трудового спілкування і взаємної допомоги та відповідальності. Праця допомагає підліткам швидко перебороти, негативне ставлення до трудової діяльності, ліквідувати відставання в інтелектуальному, емоційному і фізичному розвитку. Праця також стимулює розвиток пізнавальної і творчої активності, розвиток самостійності, організованості, витривалості і вольових якостей [6].

Досить важливо, щоб праця була різноманітна і змістовна, з елементами творчості, але не можна і нехтувати фізичною працею: прибирання, ремонтні роботи також вихователь повинен чітко сформулювати ціль цієї діяльності, спланувати її результат і чітко пояснити для чого вона потрібна та корисна.

Праця повинна бути достатньо тривалою і систематичною, що дозволяє організувати співробітництво і спілкування, розвиває мотиваційну готовність до праці і пізнавальну активність. Ще одним важливим елементом в такій діяльності є винагородження, тому потрібно продумати різні форми такої роботи (похвала, подарунки та ін.)

Також однією із умов самоствердження є створення ситуації успіху. Опора на позитивне стимулювання, педагогіку успіху, партнерські стосунки співробітництва створюють умови для позитивного самоствердження, орієнтують підлітка на виховання в собі позитивних творчих доміант поведінки. Підтвердженням цього положення є думка О. Белкіна про те, що «створення ситуації успіху в найбільш значущих видах діяльності дає можливість позитивного самоствердження особистості» [7].

На думку І. Бега виховання успіхом є однією з важливих умов розвитку. Він вказує на те, що неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійно невдачі. Лише успіх молодої людини формує у неї достатню віру в себе і на цій основі - прагнення стати кращою. Виховання успіхом, надання допомоги в прагненні вихованця задовольнити потребу в гідному місці в колективі однолітків - шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих і дітей. Тільки за таких умов у підростаючої особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів і правильного реагування на них.

Таким чином, визнання успіхів, заохочення, самоствердження, спілкування зміцнюють готовність підлітка до самореалізації себе, своєї навчальної праці, свого майбутнього життя. Не оволодіння ними робить нестійкою навчальну мотивацію, а нерідко й породжує негативне ставлення до навчання. У зв'язку з цим необхідно, щоб підліток усвідомлював, що успіхи в навчанні значно і приблизно рівною мірою залежать від його особистісних якостей і належних зусиль. Озброєння уміннями, навичками оцінки і самоаналізу успішності, самоконтролем і засобами самостійного виконання навчальної діяльності - основні передумови його активного самоствердження, творчої активності, емоціональної стабільності.

Самоствердження — це закономірно виникаючий атрибут соціалізації підлітка, що виявляється в спрямованості його особистості на виділення і реалізацію своєї «самосії» (унікальності) в системі соціальних зв'язків. Постійні взаємодії з однолітками породжують у підлітка прагнення зайняти гідне місце серед них. Потреба в самоствердженні настільки сильна, що заради визнання себе однолітками, підліток здатний на будь-які вчинки: він може поступитися своїми поглядами і переконаннями, може здійснити дії всупереч своїм моральним установкам. Потребою в самоствердженні можна пояснити і

трансформації естетичної сторони образу «Я». В залежності від історичного часу, покоління підлітків стверджуються по-різному. Так, характерним є самоствердження за рахунок зовнішності: підлітки то відпускають довге волосся, то стрижуть його фасонно, то бриються наголо. В одязі віддають перевагу або дуже вузькому стилю, або носять, навпаки, хламиди. В сучасний час з'явилася нова тенденція: розмальовувати обличчя різними смужками, зображеннями, захисними символами; наносити на тіло татуювання і символічні тексти [8].

Мотив самоствердження часто визначає психологічну залежність підлітка від однолітків. Разом з тим він ефективно може поєднувати егоцентричну позицію: «Я не такий, як усі», «Я не типовий представник», «Не плутайте мене з іншими» з позицією конформіста: «Я буду діяти, як усі», «Ми всі так думаємо». Полярні позиції визначають суперечливість самоутвердження підлітків, що може демонструвати різне в поведінці: від глибинної ідентифікації з іншими до різкого відчуження від них; від альтруїзму до жорстокості; від страху смерті до нестямного ризику; від захопленості життям до суїциду. Всі ці позиції можуть переломлюватися в самосвідомості підлітка і виступати як умови реалізації його домагань на визнання, як самоствердження. Взагалі, сутність самоствердження підлітка пов'язана з відчуттям своєї «самоті» і «відокремленості» від інших; з прагненням до рольового самовизначення; з потребою бути самооцінним, визнаним, незалежним; «показати» себе, стати предметом уваги інших; відстояти особистісну гідність; досягнути переваг; мати владу над собою та іншими; набути впевненості у собі. На процес самоствердження підлітка дуже сильно впливає його самооцінка. Особливості самооцінки впливають на всі сторони життя підлітка: на емоційне самопочуття і взаємини з оточуючими, на розвиток творчих здібностей і на успіхи в навчанні. При низькій самооцінці підліток недооцінює свої можливості і прагне до виконання тільки самих простих завдань, що заважає його самоствердженню. При завищеній самооцінці він може переоцінювати свої можливості і братися за ті справи, які не в змозі виконати, що також стає не дуже сприятливим засобом ствердження. Сьогодні найбільшу турботу науковців викликають не ті підлітки, у яких самооцінка дуже висока, а ті, в кого вона середня чи низька. На подібних самооцінках ґрунтуються середні і низькі домагання. Такі підлітки ні до чого не прагнуть, нічого не хочуть, мало на що реагують. Шлях до саморозвитку і самоствердження у цієї категорії підлітків закритий. Психологи вважають, що найбільш продуктивною є висока і дуже висока самооцінка підлітка, яка перевищує його реальні можливості. Підлітки з таким типом самооцінки характеризуються здатністю ставити перед собою

складні і достатньо віддалені цілі і прикладати вольові зусилля для їх досягнення.

Однак в період дорослішання, у більшості випадків, будь-яка самооцінка має нестійкий характер. Ця обставина робить підлітка мало захищеним від зовнішніх впливів. Часто можна помітити нічим невмотивовані реакції підлітків на, здавалося б, незначні, але справедливі зауваження оточуючих. Так, на спокійне прохання вчительки підняти з підлоги папірці, які дівчинка ненароком розкидала біля парти, та раптом почала грубити, шпурляти на підлогу зошити, а потім вибігла з класу. Або після незначного зауваження батька про те, що математичну задачу можна було б вирішити набагато коротшим способом, підліток червоніє, починає хвилюватися, а потім кричить: «Вас просто вчили по-іншому, а зараз тільки так треба робити!». Такі гострі емоційні реакції спостерігаються тоді, коли в самооцінці підлітка стикаються дуже високі домагання і сильна невпевненість у собі. Цей феномен має назву «афект неадекватності». Підлітки з таким афектом хочуть бути у всьому першими, навіть тоді, коли ця вищість не має для них ніякого сенсу. «Афект неадекватності» не тільки перешкоджає правильному ставленню підлітка до себе, але й викривляє його зв'язки з довкіллям, виробляє установки на очікування від інших каверз, недобррозичливості. Будь-яку, навіть нейтральну, ситуацію вони схильні сприймати як погрозливу. Особливо складними для них бувають ситуації перевірок компетентності — тести, екзамени, будь-який контроль знань [9].

Найбільш яскравим зовнішнім проявом, за яким можна розпізнати цей феномен, виступає неадекватна реакція на свою невдачу. Неуспіх не просто ігнорується підлітком, але, ще вражає, може навіть підвищити його самооцінку. Замість реального розвитку здібностей, які могли б привести до успіху він може створювати надуманий «образ Я». Наприклад, не вирішивши завдання, підліток починає пояснювати це нетривіальним підходом до його вирішення, яке він, начебто володіючи особливими аналітичними здібностями, запропонував, кинувши виклик простому рішенню, доступному кожному. Підліток не тільки не аналізує невдачі, він закриває очі на різні прорахунки і знаходить нібито об'єктивні пояснення своїм невдачам, більше того — може стати у позицію звинувачувача, ясно, що такі ситуації ніяк не сприяють самоствердженню.

Характерно, що у взаєминах оцінки у цих підлітків можуть бути спрямовані не на особистісні риси, поведінку, діяльність, а на повинність: «Я повинен», «Так треба», «Так прийнято». Часто так: оцінні позиції приймаються без критики і можуть проявлятися в ціннісних орієнтаціях і поведінці. І все ж таки, саме в період дорослішання людина більше звертається до свого «Я» і прагне самоствердитися. Часто на передній план в самооцінці

підлітка виступає фіксація на реальних чи уявних інтелектуальних і вольових недоліках «некрасивий», «нерозумний», «безвільний» та інші оцінки можуть звучати з його вуст. Порівняння з однолітками, яке він робить, може також обернутися проти нього. Все це і дає поштовх для розвитку особистісної рефлексії, яка спрямовує як на переживання з приводу власної недосконалості, так і на мотивацію до самовдосконалення, самоствердження самопізнання.

В процесі пошуків свого «Я» (цінностей, ідеалів, поглядів), набуття ідентичності, самоствердження і саморозвитку у підлітків на рівні самоусвідомлення формується система внутрішньо узгоджених уявлень про себе, образів «Я»— «Я-концепції».

«Я-концепція» — це система уявлень про самого себе або «установка відносно власної особистості». У перехідний період - це є динамічна психологічна величина, яка дуже залежна від глобальних суспільних відносин та змін безпосереднього соціального оточення зокрема. Формування «Я-концепції» підлітка відрізняється від становлення «Я» та ідентичності. «Я-концепція» розвивається під впливом первинного досвіду соціалізації в сім'ї. З віком в її становленні набувають значення позасімейні фактори: школа, однолітки, суспільство. «Я-концепція» - це результат взаємодій біологічних, психологічних і психосоціальних факторів в ході особистісного зростання людини. Перш за все це основа почуття самоцінності особистості підлітка, яке є важливим в формуванні його особистого становища у суспільстві.

Пізнання себе, своїх особистісних якостей призводить до формування кількох образів «Я». Різні аспекти Я, які виникають у самосвідомості підлітка, відображають різнопланові уявлення про себе — як реальні, так і ідеальні.

Реальні уявлення про власну зовнішність, привабливість чи відсутність її, уявлення про свій розум, здібності в різних галузях, про силу характеру, комунікабельність, доброту чи жорсткість та інші якості, поєднуючись, утворюють значне нашарування в «Я-концепції» — так зване «реальне Я». «Реальне Я» підлітка завжди пов'язане з оцінним уявленням про себе: когнітивним, вольовим і поведінковим. Для нього завжди важливо знати, який він є насправді і наскільки значущі його індивідуальні особливості. Оцінка своїх якостей залежить певною мірою від системи цінностей, які склалися під впливом суспільних інститутів (сім'ї, школи; міста, села; групи однолітків, друзів тощо) [10].

Між тим «Реальне Я» не передбачає, що в цілому «Я-концепція» підлітка реалістична і позитивна. Адже важливу роль в її формуванні відіграє і власна точка зору, і власна оцінка. Так, дослідження «важких» підлітків, які потрапили в сферу уваги правових організацій, засвідчують, що це уявлення про себе позитивні. Вони виділяють у себе такі якості як: впевненість у собі, тенденцію

до ризику, відсутність боязкості, вміння відстояти себе, прагнення до успіху. Однак усі ці якості розвиваються на фоні негативних «Я- концепції», яка визначає асоціальність поведінки молодих правопорушників.

Підлітки не тільки прагнуть розвинути у собі бажані якості, вони спрямовані на досягнення можливого — мріють про те, якими вони будуть у близькому майбутньому. По-перше, уявленнях відбуваються «примірювання» різноманітних ролей, тобто закріплюється позиція рольового самовизначення. По-друге, в кінці перехідного віку виникає особистісне утворення — самовизначення. Воно вже відрізняється від простого прогнозування свого майбутнього життя, від мрій, пов'язаних з бажаним, можливим. Самовизначення утворюється на стійких інтересах і прагненнях підлітка, коли він враховує всі свої можливості і зовнішні обставини; воно спирається на світогляд підлітка, який формується, і пов'язане з вибором професії. Однак істинне самовизначення не закінчується в цей період і остаточно формується в юнацькому віці, завершуючи останній етап онтогенетичного розвитку особистості дитини .

Ідея вибору життєвого шляху, вибору ціннісних орієнтацій, свого ідеалу, свого друга, своєї професії стає основною метою підлітків. Зрозумівши глибинний смисл і цінність вибору, як самостійного і вольового акту, вони прагнуть до ствердження власного «Я», власних починань, набувають особистісного ідентичності, розвивають «Я-концепцію» і виявляють готовність брати на себе відповідальність за власний вибір. Ще одна важлива характеристика свідомості підлітків — висока сенситивність до опанування системою прав і обов'язків. Більшість з них зорієнтована на розвиток почуття відповідальності за себе та інших, на необхідність самостійно приймати рішення в повсякденному житті, в екстремальних ситуаціях, а також на здійснення громадянського вибору. Для багатьох цілком доступне і можливе засвоєння змісту поняття честі і обов'язку як громадянських обов'язків перед суспільством. Підліток здатний зрозуміти і прийняти значення вибору як елементу сучасної культури [11].

Тенденція до особистісного зростання починає проявлятися саме у підлітковому віці, коли людина, відкриваючи себе, докладає зусиль до становлення своєї індивідуальності.

Мотив самоствердження часто визначає психологічну залежність підлітка від однолітків. Разом з тим він ефективно може поєднувати егоцентричну позицію: «Я не такий, як усі», «Я не типовий представник», «Не плутайте мене з іншими» з позицією конформіста: «Я буду діяти, як усі», «Ми всі так думаємо». Полярні позиції визначають суперечливість самоутвердження підлітків, що може демонструвати різне в поведінці: від глибинної

ідентифікації з іншими до різкого відчуження від них; від альтруїзму до жорстокості; від страху смерті до нестямного ризику; від захопленості життям до суїциду. У повсякденних умовах підрастаюча особистість поступово втрачає соціально-культурні та морально-ціннісні орієнтири, що негативно починає впливати на вибір нею засобів самоствердження. Швидкоплинні зміни в суспільстві ціннісного потенціалу призводять до того, що підлітки не встигають конструктивно «переключитися» на нові способи існування, а також «звертатися» до адекватних форм поведінки, позитивних манер спілкування й засобів утвердження «Я».

У ракурсі вивчення засобів самоствердження підлітків значущими виступають психологічні, внутрішньо особистісні зміни, які невід'ємно впливають на їх процеси самовизначення та самоствердження у навколишній дійсності. Проблема самоствердження особистості підлітка цікавила багатьох російських вчених (Б. І. Рзаєв, Т. В. Драгунова, А. Г. Грецов, І. С. Кон, Д. Й. Фельдштейн, Є. П. Нікітін, М. Є. Харламенкова та ін.), які безпосередньо акцентували свою увагу на їх засобах [7ст.340]. За позиціями вчених, засоби самоствердження особистості в період дорослішання набувають найрізноманітніших модульностей в соціальному просторі. Аналізуючи результати дослідницької діяльності психологів, треба відмітити, що засоби самоствердження в учнів підліткового віку можуть бути з переважанням конструктивного чи деструктивного параметру в міжособистісних взаємодіях.

Оригінальної позиції щодо засобів самоствердження особистості в період дорослішання дотримувався А.Г. Грецов. Передусім вчений акцентував увагу на ієрархії потреб: інтелектуальних, що з'являються в прагненнях підлітка до музики, історії, літератури; накопичувальних потребах - своєрідному колекціонуванні предметів та речей; егоцентричних потреб, що проявляються через концентрацію уваги на власному «Я» та демонстрування зовнішньої атрибутики, і, нарешті, інформаційно-комунікативних потребах молодшої людини, що відображаються в її прагненнях до контакту з інтернетом, що пов'язані з переглядом телепередач, читанням літературних джерел. На думку І.С. Кона, особистість саме в цей період яскраво презентує себе, самоутверджується та «своєрідно» проявляє себе в неформальній групі, оскільки в останній можна отримати визнання, повагу з боку однолітків, а також «вільно» спілкуватися, використовуючи сленг, займатися різними видами діяльності, які або схвалюються, або не схвалюються суспільством. Крім того у роботах цього вченого акцентувалася увага на сімейному чиннику та впливу шкільного середовища на підрастаюче покоління.

Проблема особистісного самоствердження дітей підліткового віку є актуальною і має глибокий соціально-педагогічний смисл, оскільки

особистість, яка здатна до самоствердження в напрямках самореалізації, саморозвитку, зможе вільно й успішно поводитися в різноманітних сферах життєдіяльності, самостійно й нетрадиційно мислити, сміливо розробляти власні стратегії поведінки, здійснювати моральний вибір і нести відповідальність за свої дії і власний розвиток. Це має важливе значення як для самої особистості, так і для суспільства загалом. Позитивне самоствердження дітей можливе завдяки комплексу психологічних умов, спрямованих на збільшення знань про способи самоствердження; на навчання специфічним прийомам творчого самовираження; на виховання відповідальності за вибір поведінки і відповідальності за вибір власної стратегії самоствердження [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І.С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.07 / І.С.Булах. – К., 2004. – 466 с.
2. Жизномірська О. Я. Наукові підходи вивчення проблеми самоствердження особистості підліткового віку / О.Я. Жизномірська // Науковий Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – № 16 (40). – С. 148–153.
3. Жизномірська О.Я. Психологічні особливості самоствердження молодших та старших підлітків: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00. 07 / О.Я. Жизномірська. – К., 2010. – 278 с.
4. Жизномірська О. Я. Наукові підходи вивчення проблеми самоствердження особистості підліткового віку / О.Я. Жизномірська // Науковий Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – № 16 (40). – С. 148–153
5. Магур Р. Р. Основні педагогічні проблеми виховання дітей у сучасний період розвитку суспільства : Агресія в учнівському середовищі / Р. Р. Магур, Г. Р. Чмуневич // Безпека життєдіяльності. – 2012. – №4. – С.26-29.
6. Осьмак Л.П. Психологічні особливості самоствердження підлітків (в умовах сімейного виховання в школі інтернаті для дітей сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування): дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Л. П. Осьмак. – К., 2006. – 164 с.
7. Павелків Р.В. Вікова психологія: навч. посіб. / Р.В. Павелків. – К.:Кондор, 2011. – 469с.
8. Савчин М.В. Вікова психологія: навчальний посібник / М.В. Савчин, Л.П. Василенко. – К. : Академвидав, 2005. – 360с.

9. Ситнікова Н. Є. Соціальне самоствердження особистості старшокласників за умов системної диференціації навчання: монографія / Н. Є. Ситнікова. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 138 с.
10. Терлецька Л.Г. *Вікова психологія і психодіагностика* : підручник / Л.Г. Терлецька . – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 608 с.
11. Туріщева, Л. В. Настільна книга шкільного психолога : навч.-метод. посібник / Л. В. Туріщева. – Харків : ВГ "Основа", 2009. – 256 с.
12. Туріщева Л.В. Вікові аспекти виховання школяра / Л. В. Туріщева // Виховна робота в школі. - 2006. – № 8. – С.36-41

In the article the psychological peculiarities of self-affirmation and its role in the personal development of children of adolescence are considered. Creation of special conditions for positive self-affirmation for children is one of the topical tasks of modern psychology.

Keywords: self-affirmation, adolescence, personality, deprivation situation.

УДК 81'367.625.41:811.111(045)

Пагутяк Ю.М.
студентка II курсу, спеціальність 012 Середня освіта
(англійська мова та зарубіжна література), ОКР "Магістр"
Мукачівський державний університет
Кравченко Т.М.
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ІНФІНІТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

У статті розглянуто загальноприйнятту періодизацію англійської мови та досліджено розвиток англійських інфінітивних конструкцій та їх зміни в англійській мові. Проаналізовано підходи до визначення передумов та пояснення причин появи нових інфінітивних конструкцій та появи латинського типу AsI конструкцій в англійській мові.

Ключові слова: інфінітивні конструкції, інфінітив з часткою to, герундій, синтаксис.

Мова являє собою відкриту систему, яка є незамкнутою, вона безперервно взаємодіє з суспільством, з людиною – своїм творцем і носієм, а окремі мови також постійно взаємодіють одна з одною. Більше того, мова

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>